

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>Szerkesztőség, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény küldendő: Nagy-Péterfia-utca 977.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven. ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, fél- oldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár- engedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>A kiadóhivatal kezelője RÓZSA SÁNDOR főisko- lai háznagy, kinek nevére inté- zendő a lap minden anyagi dol- gára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.</p>
---	--	--

Főpapok harcza.

I.

Az elmúlt esztendő nehéz válságokkal volt teljes hazánkra s a protest. egyházra, s e válságok megoldatlan örökségül maradtak az új évre is. Különösen az egyházpolitikai látóhatár az, melyet komor fellegek borítanak. Rövid időre tisztulni látszott a köd és homály, midőn az új kormány határozottan liberális elvek alapján lépett az előbbi ingadozó helyébe s bizonyára most is elégtétellel tölti el mind a liberálizmus, mind a protestántizmus barátainak szívét az a férfias nyilatkozat, melyet a miniszterelnök az újévi üdvözlésre adott válaszában tett, hogy *amit ígért, azt változtatás nélkül fenntartja, valószínűsítésére egész határozottsággal munkál s beváltásához az egész kormány politikai állását s reputációját köti.* A nemzet ezt a nagy és komoly ígéretet bizonyára elkönnyveli főkönyvének a kormány számlájára nyitott lapján a „tartozik“ rovatba s megköveteli, hogy ez adósság pontosan törlesztessék. A miniszterelnök ez ígérete s kijelentése ha már nem is az adott program valósítása, de bizonyára megnyugtató azokkal a híresztelésekkel és gyanúsításokkal szemben, melyeket párt- és felekezeti szellem talált ki ama program komolyságának, a kormány őszinte szándékainak diskreditálására.

Hanem komoly aggodalmakra ad okot ama körülmény, hogy a két nagy ellenzéki párt magatartása az egyházpolitikai kérdésekben semmi határozottságot nem mutat. A nemzeti párt vezérének összes enuncziációi után sokkal kevésbé lehetünk tisztában valódi nézeteivel s szándékaival, mint 1890. évi nagybeszéde után, s aggodalmainkat csak még inkább igazolja az a feltűnő rokonszenv, melyet a kath. klérus, különösen az alsó papság, de a felsőnek egy

és a kormánytól függetlenebb része is e párt iránt tanúsít. A függetlenségi párton, melyet eddig a nemzet egy jó része úgy tekintett, mint a szabadelvű demokratikus eszmék par excellence képviselőjét, mely a nép köréből nőtt ki magát s nép-pártként viselkedett, megdőb-bentő változás történt. Belsőleg ketté szakadt a párt, habár külsőleg nem is, s az egyik főember vezérlete alatt az ultramontán irány szervezkedik mind erősebben s az Eötvös által újévkor mondott, minden ízében helyes és igaz beszédet egyoldalúsággal, felekezetséggel s Isten tudja mivel vádolja. A napi sajtó ellen is régóta hangoztatjuk az elfogultság vádját s azt, hogy nagyon mellékes érdekek miatt a hatalmasabb csatlósává szegődik s nem küzd azzal a meggyőződéssel, azzal a hévvel és kitartással a klérus túlkapásai, az ultramontán reakció ellen, mint az igazán szabadelvű sajtó hivatása magával hozná. Igaz, e tekintetben némileg, sőt erősen javult a helyzet, egyes politikai lapjaink kezdenek tudatára ébredni annak, hogy nem méltó hozzájuk lépten-nyomon főpapi talárokba kapaszkodni, nekik folytonos dicshimnuszokat zengeni, kezdik belátni, hogy nem felekezetek közti torzsalkodásról van most szó csupán, hanem az állam legfontosabb jogairól s a társadalom legelső kincséről: a belső békességről. Üdvözljük a jobb meggyőződés e fölcillámlását, de még mindig kevésnek tartjuk.

Azonban legszomorúbb jelensége az új-esztendőnek az, hogy míg a katolikus felekezetnek a protestántizmus és a modern magyar állam ellen folytatott harcát az elmúlt évben s években inkább csak az alsó papság vakbuzgalma folytatta s a felsőbbek köréből csak egy-egy Schopper, Steiner-féle fanatikus, egy Hornig-féle hirtelen nagyratörő alak csatlakozott hozzá s még az 1890. évi pápai dekrétumok

hivatalos közlése is elmaradt: addig most már a főpapság tanácsa üzente meg nyilván a háborút a protestáns egyháznak, a magyar társadalomnak, a magyar kormányoknak s a magyar alkotmányoknak. Körlevelek, szószéki kihirdetések, gyűlések, prédikációk, konferenciák, kérvények, aláírások, szóval a róm. kath. egyház által igénybe vehető mindennemű fegyverek vannak már kivonva ellenünk s az állam ellen, a magyarországi egész ecclesia militans csatasorba állott s vezérük a béke-primás, Vaszary, a törzskar, az érseki és püspöki kar. Míg 1890-ben még Csáky miniszter méltán nevezhette az alapság forradalmának a főpapság ellen az egész elkeresztelési izgatást, addig ma már az egész katolikus klérus forradalmáról beszélhetünk hazánk társadalma s alkotmánya ellen.

Valóban e században kevés ily roppant messze kiható, ezer veszélyt magában rejtő *belső*, tehát annál veszélyesebb támadás érte hazánkat, melynek gyöngítő hatása évtizedekre meg fog érezni.

Alkotmányellenes a püspökök harca a magyar állam és annak törvényei ellenében azért, mert *egy nyíltan fenálló törvény és egy törvényes rendelet ellen cselekesznek*, valóságos törvénysértést követnek el, ami annál súlyosabb beszámítás alá esik, mert az 1868. 53. t.-cikk az ország alaptörvényei közé tartozik s egy háromszázados vitás kérdést oldott meg. Ha ez szabad a főpapságnak, méltán mondja Eötvös Károly, akkor a nemzetiségek, sőt magánosok is félredobják, lábbal tiporják alkotmányunkból és törvényeinkből mindazt, ami nekik nem tetszik. Alkotmánysértő azért, mert azok a főpapok, kik a magyar állam törvényhozó testületének tagjai s ott szavukat súlylyal emelhetik föl, a koronának legbizalmasabb és túlságos meghallgatásban részesülő tanácsosai: a magyar törvényhozás és az alkotmányos király mellőzésével mind a már alkotott törvényes szabályok meg nem tartását, mind a jövő törvénytelen magatartást illetőleg a római pápához fordulnak utasításért, holott ezt már II. Ulászló harmadik dekretuma s több más régibb, de hatályában a legújabb időkig fentartott törvényünk szigorú büntetés terhe alatt megtiltja. Alkotmány- és államellenes a főpapság magatartása, mert a lapok bizonyossága szerint a pápa 1890-iki dekretumait a királyi tetszvényjognak, mely 1870-ben világosan helyreállítatott, nyílt megsértésével, anélkül hirdették ki, hogy azokat Ő Felségének előzetesen bemutatták s a kihirdetésre az előleges engedélyt megnyerték volna, ami Ő Felségének nemcsak apostoli királyi jogaiba, de az államnak az egyházakkal szemben fenálló *felső-jogaiba*

is oly mértékben ütközik bele, hogy nem kétlem, mikép a magyar kormány ezt a határtalan mérészséget kellőleg meg fogja torolni. A placetumot megsértő érsekek, püspökök, esperesek és papok javadalmaikkal játszanak. *De amellott a büntető-törvény fényítése alá eső cselekvényt is követnek el.* Eltekintve attól, hogy a placetum az uralkodó egyik legfontosabb alkotmányos joga, uralkodói kötelessége egyszersmind, s ennek megsértése a királyt uralkodói teendői egyik legfontosabbikában akadályozza s így az 1878. 5. t.-cikk 126. §-nak 3. pontjában foglalt büntetendő cselekmény ismertető mérveit foglalja magában; eltekintve attól, hogy régibb törvényeink is, pl. az 1507. 8. t.-cikk hűtlenségnek minősítik az ország szabályai, rendeletei s törvényei ellen való nyilvános cselekvést: az, hogy a főpapok egyházmegyéjük espereseit a püspöki konferencia értelmében összegyűjtötték, előttök a pápai dekretumokat kihirdették, sőt e dekretumok kihirdetéseért a püspöki konferenciának tartása is a büntető-törvény 172. §-ába ütközik: „aki valamely gyülekezetben nyilvánosan, szóval nyomtatványban, vagy írásban . . . a törvény ellen, vagy ki a hatóságoknak *törvényes hatáskörükben kiadott rendelete*, meghagyása, határozata ellen engedetlenségre *egyenes felhívást* intéz: két évig terjedhető államfogházzal és ezer frt-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.“ Ép így alkalmazható a büntető-törvény 173. §-a is: „öt évig terjedhető államfogházzal büntetendő az, aki a . . . meghatározott módon . . . a törvény . . . *kötelező erejét* támadja meg.“ Már pedig Rampolla kardinálisnak 1890. július hó 7-én s 1890. szept. 26-án a pápa nevében kiadott utasításai egyenesen s közvetlenül az 1890. szept. 26-iki kormányrendelet, közvetve az 1868. 53. t.-cikk ellen való engedetlenségre hívnak föl s a pápa az újabb fordulat szerint ezen alkotmányellenes dekretumoknak való engedelmeskedést minden magyar papra s minden magyar katolikusra *sub gravi* kötelezőnek nyilvánítja s úgy a püspöki konferencián, mint az egyházmegyei esperesek összejövetelén nyílt törvényszegésre történt egyenes felhívás élőszóban s írásban is.

Ezek oly szempontok, melyeket kellő figyelemben még nem részesítettek, de a melyek megérdemelnék a figyelembé vételt s némileg megdrágítanak az eddigi olcsó martiriumot. Tíz forintnál 3—5 év fogság s 1000 frt pénzbüntetés mégis csak több volna.

Nem képez kézzelfogható büntetendő cselekményt, de erkölcsileg s politikailag annál súlyosabbá teszi ezt az akciózt ama körülmény, hogy míg az alsó papság inkább szűk látókörű

fanatizmusból, vagy egy része önző stréberkedésből szítja a felekezeti és a kulturharcz áldatlan tüzét, addig a nagy intelligenciájú s széles látókörű magyar főpapság tisztában van azzal, hogy az egész mozgalomban, Róma engesztelhetlen támadásában a vallási szempont nagyon alárendelt jelentőségű, a fő, ami a pápai széket s harczi tanácsadóit vezeti, az, hogy politikai tekintetben is föltétlenül uralkodni akar az ultramontán csalhatatlanság a kath. hívők fölött s különösen belső harcok felidézésével gyöngíteni a hármasszövetséget, melynek éle ugyan nincs egyenesen a pápaság ellen irányozva, de a világi hatalom helyreállításának reményét mégis agyrémmé teszi, mert garantirozza a szövetséges hatalmak mindenikének területi integritását. A mellett nemzetiségi szempontok is belejátszanak a harciba. Tudjuk, hogy Strossmayer mily kedvelt s befolyásos ember a Vatikánban a szlávok katholizálásának ábrándképei miatt s ő a magyar állam konok és esküdt ellensége, hosszú kezeit tehát itt is felismerhetjük. *A pápai szék politikája eszerint kétszeres erővel van a magyar állam létérdekei ellen irányozva*, s az elkeresztelési harc eme nagy politikai háborúnak csak oldaltámadása. Hiszen Ausztriában az 1868. május 25-iki interkonfeszszionális törvény első sorban nem szerint határozza meg a vegyes házasságból származó gyermekek vallását s bár a szülék akarát tekintetbe veszi, de minden papi térítvényt semmisnek és érvénytelennek nyilvánít, mint az 1868. 53. t.-cz. s mert a papság nem a szülék jogáért, hanem a térítvények szabadságáért s a lélekhalászatért küzd: miért nem indított s folytatott harczt ama törvény ellen? Talán mert Ausztria belső viszállyai folytán úgyis eléggé meg van gyöngülve?

Egy másik szempontból is valóságos politikai bűn s nemzetgyilkosság a főpapság s általában a kath. klérus és a kath. főrendek egy részének magatartása. Jókai a miniszterelnöknél tartott újévi üdvözlő beszédében tagadta, hogy Magyarország belső viszonyai ma rosszul állának s vitatja a nemzet társadalmának egységét. Egy nagy költő képzelete sokat lelke s lelkünk elé varázsolhat, de emez állításainak elhitése még az ő bűbájos hatalma is nagyon kevés. Oh hányféleképen vagyunk megszakgatva? Nem dül-e jobban, mélyrehatóbban a pártok közti ellenségeskedés, mint valaha, nem azt tűzte-e ez a Lap zászlójára, hogy a politikai pártok szempontjait, intriguáit kiküszöbölje onnan, hova nem valók, az egyházi élet köréből? Van-e egység és bizalom a nemzet és a hadsereg között? Nem hirdetik-e az uralkodó

elhidegülését? Benn nem dülnek-e újult erővel a nemzetiségi izgatások s aknamunkák? S ezek a belső ellenségek nem keresik-e a külsők szövetségét, hathatós támogatását? Vajjon a kaszt-szerű előítéletek, a társadalmi osztályok elkülönzése fogyott-e, vagy nőtt az újabb időben? Állami s társadalmi szervezetünk még távolról sincs teljesen kiépítve, sok helyütt még csak elnagyolva, mennyi munka-teendő vár itt még mindnyájunkra! Az kellene, hogy a magyar összefogjon a magyarral; s vajjon nélkülözhetjük-e az állam- és nemzetépítés munkájában azt a szellemi és anyagi erőt, melyet a főpapság, sőt az egész klérus képvisel s amely anyagi erővel annyival inkább tartoznék az állami köz-célokra is szolgálni, mert főképen attól nyerte azt. S e helyett még a koronás király személyét sem kímélik, ellene fordulnak a kormánynak, az országgyűlésnek, a sajtó szabadabb részének, a más felekezetűeknek, különösen a protestánsoknak és zsidóknak.

Hanem ezen bánkódni igen, csodálkozni alig lehet. Magyarország szabadelvű irányban, a jogegyenlőség, a testvériség, a lelkiismereti szabadság által kijelölt úton kíván haladni s ez merő ellentétben áll a pápaság egyeduralkodó alatt álló római katholicizmus alapeszméjével, mely az állítólagos isteni jogokhoz, a túlszárnyalt hagyományokhoz való változhatlan ragaszkodás, a haladással ellentétben a maradiság, sőt visszafejlődés zászlóvivője, a XIX. században a közép-kor, a nap és hold, a két kard elméletének képviselője. Tagadhatatlan, hogy a katolikus papság nagy érdemeket szerzett egyszer és másszor, különösen egyes tagjai által az emberi művelődés körül; de ha érdemek és bűnök, előhaladás és hátramaradás mérlegét megcsináljuk, bátran kimondhatjuk, hogy az emberiségnek alig van egy-egy sötétebb, minden valódi haladással, minden emberi igazsággal, minden valódi vallásossággal, minden igaz felvilágosultsággal ellenkezőbb eleme, mint a pápaság és a klérus.

A magyar protestáns egyház — és ezt ismételve és ismételve hangoztatjuk — nemcsak a saját jogaiért küzd, hanem küzd a magyar állam felségjogaiért, küzd a magyar állam alkotmányaért, a magyar társadalom békéjeért, a szabadelvű haladásért, mely a protestantizmusnak is éltető lelke. *Az állam és a protestáns egyház e kérdésben hű szövetségesek, érdekeik ugyanazonosak.* Ezt csak az nem látja, kit a mult keserű tapasztalatai az állam iránt protestáns szempontból teljesen bizalmatlanná tettek, vagy az, ki látni nem is akarja. S ha igaz a magyar kormányra, a magyar nemzet nagy többségére, amit a „Vossische Zeitung“ német szabadelvű

lap mond a kulturharczról, hogy minden művelt nemzet rokonszenvvel van Magyarországnak Róma ellen folytatott küzdelme iránt: akkor méltán elmondhatjuk, hogy a magyar protestáns egyháznak az állammal karöltve folytatott s az érdekazonosságon alapuló küzdelme is minden művelt ember s különösen minden művelt magyar ember rokonszenvét kell, hogy megnyerte legyen.

Hanem mindkettőnek ellensége nagy és hatalmas. A legfelsőbb köröktől kezdve a főúri szalonokon és püspöki termekben keresztül le a plébániák kápláni szobájáig, az egyszerű, elvakított földműves szegényes szobáscájáig minden elem képviselve van az ellentáborban.

Mi segítheti tehát ügyünket, a protestáns-tizmus, lelkiismeretszabadság, a liberális haladás és a modern állam ügyét diadalra? — Erről legközelebb.

Dr. Bartha Béla.

Quid nunc?

Szemben az egyházpolitikai kérdésekkel, melyek most az országos közvéleményt foglalkoztatják s szemben amaz izgatásokkal, miket az úgynevezett „hazafias” magyar klérus a még csak készülében levő, de részleteiben ismeretlen új törvényjavaslat ellen jónak látta már előre megindítani, — önként felmerül előttünk az a kérdés, hogy „quid nunc?” — vagyis, hogy hát mi protestánok mit tegyünk, — minő állást foglaljunk el akár a még nem ismert törvényjavaslat, akár azon izgatások irányában, melyeket a Schopper-féle emberek, az ország intelligenciája körében hálás talajt nem remélve, népek legalsóbb rétegeibe, sőt még a mi híveink közzé is szándékoznak bevinni.

Ami a készülében levő új törvényjavaslatot illeti, arról, mint még ismeretlenről sem jót, sem rosszat nem mondhatunk s vele részletesen nem foglalkozhatunk. Mennyiben azonban, az az ellen megkezdett izgatás egyelőre az országos kormány által inaugurált általánosan kötelező polgári házasság, mint a javaslatnak egyik kilátásba helyezett pontja ellen irányul, e tekintetben mi is már előre állást foglalhatunk és elmondhatjuk, sőt el kell mondanunk a magunk véleményét.

Hát bizony a polgári házasságért mi sem rajogtunk soha és ma sem rajongunk. Mert a házasság szerintünk is isteni intézmény, vagy Isten rendelése, ki az embert „férfiúvá és asszonyi állattá teremtette” s szívökbe oltotta az egymás iránti vonzalmat, szeretetet s ha a házasság ily igaz vonzalmon és szereteten alapul, ha az mint mondani szokták „mennyben köttetik”, úgy azt, mint a szívek legszentebb frigyét a vallás jótékony hatásától s a vallásos érzület nimbuszától megfosztani erkölcsi veszélylyel jár, mert a szeretet hűségét és állandóságát semmi sem képes annyira sem biztosítani a házasságok között, mint a vallásos érzület s az Úr oltára előtt elmondott eskü szentsége. Ez okból mi inkább szerettük volna, hogy a polgári házasság legyen fakultatív, nem pedig annak egyházi megkötése.

De midőn ezt így hisszük és valljuk, ugyanakkor nem zárkozhatunk el annak őszinte beismerésétől, hogy a házasság vagy családi élet — még ha az az egyház

által köttetett is meg, — a polgári társadalom alapját képezvén, minden ebből kifolyó jogviszony, — tehát az összes házassági és családi jog szabályozása egyedül az államot illeti.

És e két dolog nem is ellenkező, sőt igen szépen összeegyeztethető egymással. A házasságot megköti az egyház Isten nevében, — a többit végzi az állam, mely meghatározza a házasság érvényességének feltételeit, a tiltó és bontó akadályokat, a házasságok, a szülők és gyermekek közti jogviszonyt s végre a házasságot, ha az céljának meg nem felel, felbontja.

Igy gyakorolta a maga jogát az állam velünk magyarhoni protestánsokkal szemben eddig is; így maradt volna ez ezután is, ha a klérus az állam természetes jogát a házassági és családi ügy rendezésében meg nem támadja.

De így, midőn egy kiváltságos egyház papjai — talán épen régi kiváltságaikra támaszkodva az államot azon jogaiban megtámadják, melyeket eddig velük szemben is gyakorolt midőn a vegyes házasságok ügyében koronként törvényeket hozott; így, midőn ők nem elégesznek meg régi kiváltságaikkal, hanem az újabb kor legfőbb elvének a jogegyenlőségnek ellenére, újabb újabb kiváltságokat akarnak magukhoz ragadni; midőn a különböző felekezetbeliek — bár keresztyének — egybekelését hitelvi szempontból gátolják és megnehezítik, de megengedik s az elvet feláldozzák akkor, ha azok egybekeléséből hasznot — proselytákat szereznek: így nem csoda, ha az államban is felbred az önértet s a maga jogait visszakövetelve, azoknak biztosítására oly eszközökhöz nyúl, melyet nemcsak elkerülhetett volna, de akart is elkerülni.

Nem érheti tehát vád részünkről az országos kormányt, hogy a kötelező polgári házasságot *szükségtelenül hozza be*, — mert ha mi nem szolgáltatunk is erre rá, voltak akik erre okot adtak és pedig untig eleget!

S vajon most, midőn ez utóbbiak által indított harci zaj üti meg füleinket, vajon mit tegyünk, minő állást foglaljunk el velük szemben? — Hozzájok csatlakozzunk-e, hogy az általok felidézett kisebb bajt magunkról elhárítsuk, a régebbi és nagyobb bajok pedig, melyeket ők tartanak kezökben számunkra, tovább is megmaradjanak? — No ezt nem teszszük!

Vagy talán ellenök sorakozzunk s gyűlöletet szítva hallgatóink között a más hitűek iránt, vizsályt támaszunk szemben a vizsálylyal e haza polgárai között? Hát aki ezt akár keresztyéni, akár hazafiui erénynek tartja: ám tegye; de mi nem tartjuk s e tekintetben senkinek büntársává nem leszünk!

Végre ha valaki azt hiszi, hogy középkori eszmékkel, világnézetekkel és kiváltságokkal feltartóztathatja az időnek gyorsan haladó kerekét: ám próbálja meg, — biztos lehet benne, hogy az őt menthetlenül eltiporja.

A haladás zászlaját maga a Megváltó tűzte ki, mondván „Sok dolgok vannak még, melyeket nektek mondanom kellene, de még most el nem hordozhatjátok, — majd ha eljön az igazságnak lelke, minden igazságra megtanít titeket.” — A szeretet szabadság, egyenjogúság és testvériség mind krisztusi elvek; a keresztyén társadalom ma ez elveken halad s bármily vallástalannak mondják is sokszor a papok, de tényleg vallásosabb magoknál a papoknál.

Mi tehát csak ezt mondjuk a harci zajra: „Ha emberektől vagy e dolog, úgy semmivé leszén; ha pedig Istentől van, úgy azt ti el nem ronthatjátok!”

Segešváry József.

TANÜGY.

Tanügyi tervezetek.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter évekkal ezelőtt, a protestáns zsinat pedig a legutóbbi időben oly nevezetes tanügyi terveket vetettek fel, a melyeknek helyes megoldása hazánk művelődésügyét nagyban előmozdítaná. Értjük az egységes középiskola s a debreczeni prot. tanárképző és a kolozsvári theol. facultás eszméjét.

Mivel mind a három tervezetnek megvalósulása még a jövő kérdése, és rólok ez ideig úgy szólván csak a hivatalos testületek nyilatkoztak, már csak a kérdés minden oldalú megvitatása szempontjából sem lesz talán felesleges a magán vélemény megkoczkáztatása felettök, annyival is inkább, mert a mit tán felesleges is megemlítenem: e tervezetek megvalósítása hosszú időre irányt szab tanügyünknek, ennél fogva a közérdek követeli, hogy megoldásuk a lehető leghelyesebb módon történjék, a mi csak úgy következhetik be, ha meghallgatjuk azokat is, a kiknek netalán a hivatalos felfogással ellenkező a véleményök. Minthogy pedig én is ezek közé tartozom, azt hiszem, kötelességemet mulasztanám el, ha ez ügyben fel nem szólalnék, bár jól tudom, hogy magán véleményemmel a hivatalos tekintélyekkel szemben rövidebbet kell húznom.

Nálunk ugyanis még mindig nagy súlya van a hivatalos tekintélynek, mert azt tartjuk, hogy a kinek Isten hivatalt ad: ész is ad annak hozzá. Pedig bizony a hivatalos ész sem csalhatatlan, mint ezt az egységes középiskola tervezetének eddig lefolyt története tanúsítja. Hiszen köztudomásu, hogy midőn buzgó vallás- és közoktatásügyi miniszterünk, Gróf Csáky, az egységes középiskola eszméjével előállott s annak útja egyengetésül a görög nyelv kiküszöbölésének kérdését fölvetette, úgy a tanárok óriás többsége, mint az Akadémia tekintélyei határozottan ellene nyilatkoztak. S mi lett az eredmény? Néhány év multával, a majdnem ugyanazon férfiakból összeült ankét a görög nyelvet minden szó nélkül fakultatívvá tette. Ezzel Csáky miniszter egy jó lépéssel közeledett nagy célja, az egységes középiskola megvalósítása felé, mert mint a közoktatási tanácshoz írt legújabb rendeletében kijelenti: ez értekezlet egyhangulag helyeselte törekvését, az egységes középiskolát.

Attól tartok azonban, hogy Csáky miniszter egységes középiskolája sem lesz szerencsésebb alkotás, mint a mit a görög-pótló tanfolyammal létesített. Ezzel a görög-pótló tanfolyammal ugyanis a tanulók terhe nem hogy könnyebbült volna, hanem inkább nehezedett. Mert míg ezelőtt csak a görög nyelvvel vesződtek, most e helyett nyakukba szakadt a görög régiségek, görög, magyar irodalom és ezenfelül a rajz bővebb tanulmányozása. Mintha csak a mi fiatalságunk olyan volna, mint a pálma, a mely minél inkább terhelik, annál inkább növekedik. Csak utóbb le ne roskadjon alatta.

A miniszteri egységes középiskola, úgy látszik, a létesítését akaró s a létesítését ellenző felek közt kötött compromissium eredménye. A miniszter látszólag győzött: szándékát keresztülvitte, a tanfériak engedtek, de engedményöknek árt szabtak s ez nem egyéb mint a jelen statusquo fentartása. A görög nyelv kérdésében is így jártak el. Feladták a görög nyelvet, de kárpótlásul kivívták a görög irodalom s régiségtan bővebb mérvű tanulmányozását. Az egységes középiskola is meglesz; de úgy, hogy mind gymnasium, mind a reáliskola beleolvad, vagyis mindazon tantárgyakat felöleli majd az új

középiskola, a melyek eddig a kettőben előfordultak. A miniszter helyeslésével találkozott ugyanis az a tervezet, a mely az egységes középiskolai oktatás törzséül azon tantárgyakat veszi, a melyek eddigelé a gymnasium és a reáliskolában közösen előfordultak, továbbá kötelezőleg tanítja a latin, a német nyelvet, s a chemiát, ezenkívül a facultatívva tett görög, francia nyelv és rajzból a felsőbb tanfolyamban egyet köteles választani a tanuló, de választhat kettőt, sőt a buzgóbbak bizonyára tanulják majd mind a hármat s ezzel aztán tantárgyakkal becsületesen el is lesznek látva. Az igaz, hogy e rengeteg tananyagból mind azt szigorúan kirostálандónak tartja a tanterv készítésénél, a mi a főiskolai oktatásnak elébe vág s a nevelés e fokán nem szükséges, de hisz eddig is ez volt a nyíltan bevallott szándék, mind a mellett a szakembereknek folyton sikerült kivívniok, hogy a tantárgyaik a szűkebb korlátok közé szorítás helyett inkább terjedelmesebben taníttassanak.

De feltéve, hogy ezáltal szerencsésebb lesz a miniszter s a tantárgyakat kellő terjedelemre szoríthatja, még akkor sem sokat javított a középiskola ügyén, mert hiszen szépen átvett a régiből mindent, a mi abban megvolt: a tantárgyakat s a tanítás szellemét, irányát egyaránt. Mintha csak az volna a jelszava *quieta non movere*; de akkor kérdezhetjük a francia közmondással: érdemes volt-e ekkora zajt csapni egy kis hitvány rántottáért? Vagy talán azt hiszi, hogy a jelen középiskolai oktatás a tökély oly ideális magaslatát érte el, a melynél külön már merő képtelenség? Én azt hiszem, hogy a minisztert a jelen középiskolai oktatással való elégedetlenség s annak javításának szándéka vezérelte az egységes középiskola megteremtésére irányuló törekvésben, de akkor nem értem, hogyan vár javítást az olyan intézkedéstől, a mely mindent meghagy a régiből s legfeljebb annyit változtat, hogy a mi eddig külön volt, azt ezután egy kalap alá hozza.

Mindenesetre nem ártott volna a javítás munkáját a középiskola céljának kitűzésével kezdeni meg és pedig nem azért, mintha eddig még ki nem tűzetett volna, hanem inkább azért, mert több is tűzetett ki a kelletténél. A középiskolának jelenleg hármasszál célját emlegetik, u. m. a formális képzést, az általános műveltség megadását s a felsőbb tudományok hallgatására való előkészítést. A biblia szerint két urnak senki sem szolgálhat, modern bölcseink úgy gondolkoznak, hogy talán háromnak igen; azt is tudjuk, hogy a ki sokat markol keveset szorít; mit szóljunk akkor ahhoz, a ki egyszerre három különböző cél felé rugaszkodik?

Igy állván a világ, azon kellett volna kezdeni a dolgot, hogy vagy e hármasszál valamelyikét tűzzék az új egységes középiskola elé, feltéve, hogy mindnyáját egyenlően helyesnek találják: vagy pedig ha ezekkel nincsenek megelégedve, újabb és helyesebb választásáról gondoskodjanak. A mi engem illet én e célokat valamint együttesen úgy egyenként sem helyeslem s ha rajtam állana, a középiskola számára egészen mást választanék.

A formális képzés téves eszméjéért gyötörték ugyanis eddigelé s szándékoznak gyötörni még továbbra is gyermekeinket azzal a rengeteg grammatizálással, a mitől az ifju elme a helyett, hogy élesedne, inkább ellenkezőleg eltompul. A német paedagogusok nyomán a mi embereink is azt hiszik, hogy a grammatika olyan jó elmegyakorlat, a mely azt minden szellemi munkának sikeres elvégzésére egyaránt képesíti. E nézet ama tévhiten nyugszik, a mely az elmét, az észet a birtokunkban levő gondolat-tartalmon felül létező valaminek tartja, a

melyet a gondolattartalom kívül is lehet gyakorolni, élesíteni, ügyesíteni. Mihelyt azonban a valóság szerint az ész puszta névnek s gondolattartalmunk általános kifejezésének tekintjük, azonnal belátjuk, hogy ettől különváltan képezni nem lehet s a kit minő gondolattartalommal gyakoroltak s töltöttek meg, arra lesz esze. A grammaticával képzett elme tehát othonos lesz a nyelvi kifejezések terén, de gondolattartalmat ne keressünk nála. Ha valakinek az a célja, hogy furfangos vitázókat képezzen, csak tanítson minél több grammaticát; ezeknek vitakedve régóta ismeretes (Grammatici certant!)

Epen ilyen hangzatos, de nem kevésbé üres jel-szava a középiskolai oktatásnak az általános műveltség megadása. Hiszen még az is vitás kérdés, mit kelljen értenünk az általános műveltség kifejezése alatt. Valahányan e szót magyarázzák, majdnem annyiféle értelmét adják, úgy hogy ember legyen, a ki ez utvesztőben eligazodik. Többnyire azonban mind annak tudását értik alatta, a mit valaha az emberiség átélt, érzett, gondolt, vagy megteremtett. Ezt foglalja magában az irodalom: német az irodalmi genre túltengése középiskoláinkban, hazai, classicus és külföldi modern irodalmak alakjában. Azonban irodalom alatt az iskola főleg a szépirodalmat érti, a tudományos irodalmat ellenben mellőzi, mintha csak abban foglaltatnék mindaz, a mi az elmét s szívet képzí, ennél fogva a mit megtanulni, elsajátítani érdemes. Az irodalmi oktatás ilyenféle berendezésének köszönhető, hogy az érett ifju, ha jól végzett, tud ex omnibus aliquid, ex toto nihil.

(Folyt. köv.)

Dr. Öreg János.

Elnöki beszéd.

(A „Gönczy-Egylet“ alakuló közgyűlésén 1892. december 28-án.)

(Folyt. és vége.)

De szülék, nevelés- és tanügybarátok, maga a társadalom csak úgy működhet helyesen közre a nép, a közműveltség szélesítésének és mélyítésének üdvös munkájában, ha a tanítókat, e részben kartársaikat helyesen megismerik. Erre van szükség első sorban s mindenek felett. A mi társadalmunk fejlődése nem egészen helyes nyomokon halad; lobbanó természetünk, szalma-tűz lelkeseidésünk rendszeren túlzásban, végletekben jár. Semmi sem bizonyít meghatóbban, kézzelfoghatóbban ez állítás szomorú valósága mellett, mint a társadalom, s e társadalmi felfogás hű tükrének, a napi sajtó legnagyobb részének állásfoglalása, viselkedése a népnevelési intézetek, általában a néptanítókkal szemben. Az országos népoktatási törvény életbeléptetésekor, — tudjuk, kik átéltük, — mily hangon volt hirdelve a megváltó szót: „Népnevelés, jöjjön el a te országod!“ Minden bajra, hátramadásunkra ez volt a gyógyszer, a csudatevő ír, a panacea. Aztán a hetvenes évek elején, mikor köz-tudomásra jutott a német Schulmeisterek dicsősége, hogy t. i. ők verték volna meg a francziát, nem igen latolgatva a szárnyaló hír eredetét, igazságát: csudát vártak a népiskolától. Vártak, vártak, — de mindhiába! Egy-két év, sőt évtized is, hogy mutatna e téren valami szembe-szökő eredményt, különösen ha ez az idő kísérletezésekben telik el? A társadalom türelme pedig fogyni kezdett, várakozásában csalódva érezte magát, s e kedvező alkalmat nem késelt megragadni a nagyzás, hiúság, féltékenykedés és a régmúlt idők visszafordítását óhajtó reactionarius tendentia, hogy a türelmefogytán lévő társadalmi érdekeltiséget a népnevelési intézetekről és azok szerény munkásairól elterelje. Kedves divattá, nagy gyermekek mulatságává, szórakozásává lett a „hátulgombolás paedagogia“ gúnyolása, csipkedése, a népnevelés kicsiny-

lése, a néptanítók műveltségi fokának a 300 fitos fizetési minimum aránya szerint mérlegelése, megbecsülése. Annyi fáradságot sem vettek magoknak a gúnyolók, hogy megvizsgálják, mit és mennyit kell tudni, hány éven át kell küzdeni a szegény tanítójelöltnek, míg ama 300 fitos állás elnyeréséhez reménye lehet. Elég volt tudni, hogy legtöbbször a nép szegény gyermekei, vagy szülőtlén árvák. Korán hozzászoktatták tehát a lenézéshez, a meghunnyászkodáshoz. — És még csudálkoznak aztán rajta, hogy az actió olykor-olykor reactiót szül. Pedig, mint Arany mondja, — „a féreg, ha tiprod, visszafordul fővel.“ Csak a tanítónak lenne tiltva a feljajdulás, a ránehezülő teher, a vele szemben ágaskodó üres gög ellen? Hanem aztán valljuk meg azt is, hogy a tanítók felszólalása sem mindig ment a túlzásoktól. — Túlzás van úgy egyik, mint a másik felől. És e ragályos betegségnek nincs hathatósabb gyógymódja, orvossága, mint egymásnak helyes megismerése.

Meg vagyok róla győződve, hogy ha a társadalom megismeri a tanítók műveltségi qualificatióját, munkájának igaz értékét, felhagy túlzott követelésével, de felhagy vele szemben a kicsinyléssel is. — Igaz, hogy nálunk, napjainkban a demokrátiára kedvezőtlen idők járnak, a rangfokozati létrán felkapaszkodás, az alantabb állók lenézése, egyre feljebb-juthatás zaklató, hajszólo vágya kergeti az embereket, — felfelé szolgál megalázkodás, lefelé gög és lenéző fitymálás a divat. De divat, s így természetében rejlik, hogy nem tarthat soká! Én bízom nemzetem életrealóságában, hogy e divatos betegség váltólázat könnyen kibírja, hamar meglábolja. Mert felleg takarhatja el a napot ideig-óráig, de szél támad, s ismét ránk ragyog fényes arcával a tenyészet és életadó fényforrás, üdén, tisztán, vidáman. Én bízom a helyes, a valódi hamisítatlan demokrátiá diadalában!

De bízom abban is, hogy ha igazán megismeri a társadalom tanítóinkat, nem fog túlzásba esni sem követelésében, sem elismerésében irántunk. Készakarva állítottam így, egymás mellé e kettőt, mert igazán megvallva, engem csak úgy bántott a népoktatási törvény keletkezésekor szétszórt sokszinű szóvirág, tarka flosculus, elpufogatott üres phrasis, mint a későbbi idők kicsinykedése, gúnyja, hagymakoszorúja. És bánt, megvallom, ma is, valahányszor tapasztalom, hogy a tanítót flosculussal akarják kielégíteni, phrasisal jól tartani. Elég volt belőlök! Sokkal magasabb már a tanítók intelligentiája, mint hogy ne tudnák a flosculust determinálni, a phrasisit destillálni. — Sőt nem állok jót róla, hogy e szép, de illatnélkül való virágokat, Makártcsokrokat és ornamentális figurákat nem úgy tekintik-e, mint a melyek ürességet, rideg falat, halogatást, édes semmitnemtevést, vagy épen rossz akaratot takargatnak. — Meg kell tehát a tanítókat ismerni valóban, — s erre nyujt alkalmat e mi egyesületünk.

És hogy ez a megismerés méltó és kedvező legyen úgy a néptanítói állás fontosságához, mint a népműveltség emelésének szempontjából: egyesületünk a tanítók önképzését tűzte ki másik főcéljául. Önképzés, a tanító műveltségének, látókörének, szakismereteinek bővítése, minél magasabb niveaura emelése lesz tehát feladatunk. Mit az iskola nem adott, a dolog szerint nem is adhatott meg, — mit egyesek kiváló tehetségüknek, nem lankadó munkájuk, ügyszeretötök és odaadó buzgóságuknak, vagy körülményeik szerencsés alakulásának köszönhetnek: van hivatva megadni, közkinccsé tenni, forgalomba hozni ez az egyesület. Egyesek buzgósága sokszor ellankad, többször ferde irányba téved. A lankadot felemelni, az eltévedtet helyes útra visszavezérelni lesz a mi munkánk.

Mert ne feledjük, hogy nincs károsabb, veszedelmesebb, mint pusztán csak az ügyszeretettől hajtott, sarkalt, de megfontolással, kellő körültekintéssel nem bíró buzgóság és jóakarát. — Vannak tehetségek, kik nyomtalanul tűnnek el, mint a tenger fövényébe hullott gyöngyszemek, — talentumok, melyek elparlagosodnak, elsekélyesednek, — ezeket felkeresni, napfényre hozni, kiköszörülni, veszni nem engedni lesz a feladatunk.

A népiskolai ügy, általában a népnevelés oly nagyszerű átalakuláson ment át, annyira fejlődésnek indult hazánkban pár évtized óta, hogy ahhoz fogható századok sem mutathatnak fel a múltban. Nemcsak külsőleg tágult, szélesbedett az ismeretek határa, nemcsak újabb tudományágak nyertek polgárjogot a népiskolában, melyekről ezelőtt ott szó sem lehetett; hanem kezd a tanítás munkája öntudatos lenni, jó részben már az, — lélektani és tudományos elveken nyugszik az eljárás, mely kevéssel ezelőtt gépies és szellemnélküli volt. A lélekölő könyvnélkülytetést, értelmetlen szájközelepelést, az ősidők hagyományos körömmódszerét, értelmes beszéd, józanul mérsékelt emlékezés, a gyermeki felfogás és értelemhez idomult tanításmód váltotta fel. Sok részben utóértük azokat, kik kevéssel előbb messze-távolban állottak előtünk.

De ha aránylag kevés idő alatt ennyit végeztünk a nagy munkából, melyet más szerencsésebb népek századokkal előbb kezdtek meg; kettőzött figyelemmel, éber gondossággal óvnunk kell e szent ügyet a visszaeséstől, a ferde irányok felburjánzásától, az elgyomosodástól. Harcolni ellenök szóval, tette! Megvédeni a már meglévő jót s építgetni az újat tovább-tovább, magasra. Mint Izrael fogságból hazatért fiai Ezsdrás alatt egy kézzel harcoltak a samaritánusok ellen, másik kezökkel pedig rakták Jeruzsálem és az Úr templomának falait.

A tanítás munkáját a paedagogika, a tudomány elvei szabályozzák. Az elméleti ismeret mellett azonban mennyi ügyesség szükséges a tanítóban! Mert bármint vélekedjünk, annyi áll, hogy az elemi oktatásnak a gyakorlati ügyesség, a művészi szempont ép oly szükséges kelléke, mint a tudományos. A hol e kettő egyesül, ott a tanítás eredménye, hatása nem marad el, sokszor meglepő, bámulatos. — Ezért a népnevelés és oktatás érdekében terjeszteni a paedagogiai tudományosságot, figyelemmel kísérenni annak multját, építgetni jelenét, s a jövő útját egyengetni, az elméleti alaposság mellett oly ügyesség birtokába juttatni az illetőket, melyek a gyakorlat terén a siker biztosítékai, összekötni az iskolát az élettel, tovább képezni a tanítót a szakiskolák által kijelölt és lerakott alapon: akarja megkísérteni egyesületünk. — Van-e hivatását, pályáját szerető tanító, ki ezen czélok érdekében ne áldozna filléreiből és idejéből? — En úgy hiszem, nincs. Épen ezért kecsegtet a remény, hogy a vármegye területén működő tanítók közül rövid időn azok is belépnek egyesületünk tagjai sorába, kik eddig egy vagy más ok miatt nem tették meg.

Ha nemcsak a magasabb tudományosság és a művészet ihletett bajnokai, hanem a gazdák, kereskedők és iparosok is egyesülnek érdekeik előmozdítása végett, mennyivel inkább szükséges, főként önképzés céljából, egyesülni a tanítóknak. És ez az egyesület minél szélesebbkörű, minél többféle életnézetű, felfogású, neveltetésű egyénre terjed ki, annál jobban biztosítja az önképzést. Az elvek és eszmék surlódása tisztítja az egyéni nézetet, mint az éltető levegőt a szél, villámlás és mennydörgés. — Vagy a kereskedelmi kamarákban csak egy ága van a kereskedésnek képviselve? És ime nem nyomja el a fűszeres a rövidárust, a vaskereskedés

nem zúzza össze a porcellánt. Mint a kereskedőre nézve a kamara, olyan, vagy még fontosabb a tanítóra egyesületünk. Úgy elméleti, mint gyakorlati tekintetben továbbképző óhajt ez lenni, — mint fentebb mondtam, — utmutatója a tanítóknak az őket szorosabban, hivatásuknál fogva közelebről érdeklő ügyekben, — iránytűjük a munkában. Kicsinyelje tehát bárki ez egyesületet, az iránytű szerepét ne értse jól, mi tudjuk, hogy Diáz Bertalan kora előtt, az egyszerű kis iránytű nélkül, csak parti és folyami hajózás volt lehetséges. *És mi már meguntuk a német paedagogia vontató kötelén járni a nyílt tengert.* A magunk erejéből és emberségéből akarunk útra kelni. Iránytűre van tehát szükségünk. — Bízunk, szilárdan nemzetünk hatalmas géniusában, hogy megsegít e vállalatban bennünket. Mert hol tehetnének több joggal és kecsegtetőbb reménnyel kísérletet ez önálló vállalkozásra, mint épen nálunk, a magyarság erős várában, a legmagyarabb vármegyében? És biztat a remény, hogy ha szinte nem rakhatjuk is meg a távol utat, ismeretlen helyeket megjáró hajónkat kincsekkel, tapasztalatokat, adatokat gyűjtünk egy jobb kor számára.

Mielőtt azonban erre az útra vállalkoznánk, fel kell szerelni magunkat s fel kell szerelni a hajót, melyen indulunk. A magunk felszerelésére legszükségesebb, hogy gyarapítsuk ismereteinket. „Docendo discimus“, — mondták a régiek. Fordítsuk meg már a tételt, talán helyesebb is lesz így: tanuljunk, aztán tanítsunk. Tanulva és tanítva a magunk felszerelését végezzük, iránytűnk már van: ez az egyesület, — sőt mi több, hajónk árboczára fel van húzva s kibontva a zászló. Rajta egyik legnagyobb magyar paedagogusunk neve, a Gönczy Pál!

Melyik magyar tanító szíve nem dobban fel e név hallatára? Ki futott meg közülök oly fényes és áldásos pályát, mint e név egykori viselője? A zelemeri pusztai tanító, a gálospetri egyszerű nevelő fel az államtitkársáig! S kinek volna több joga az ő fényes nevét zászlajára írni, mint nekünk, hajdumegyei népnevelő egyesületnek? Közülünk való, hajdufi volt, köztünk is működött, széleskörű tevékenységének áldásait mi is érezzük, emléket áldjuk és szívünkbe véstük. — Nem czéлом részletezni Gönczy Pál országosan ismert működésének irányát, szellemét, a hazai népnevelés és oktatás terén szerzett el nem évülő érdemeinek méltánylását más alkalomra s másnak hagyva fenn, csak arra szoritkozom, hogy az ő példája mit ró kötelességül reánk, kik nevét lobogónkra irtuk. — Ember, „küzdj és bízzál!“ Madách e sorában találok híven s lehetőleg egybesummázva a Gönczy Pál működését. Küzdeni és bízni! Elvégezni a kötelességet híven, lelkiismeretesen, előretörni, tanulni, haladni és bizalommal lenni egy szebb jövő iránt. Bízni a nemzet erejében, életrevalóságában, előhaladásában, műveltségre alkalmas, fogékony voltában. S megtenni érte minden lehetőt. Lehet-e szebb, teljesebb, idealisabb program egy népnevelési egyesület számára? Ily egész program a Gönczy Pál neve, s zászlónkra ezért irtuk azt. Óh hadd lobogjon e zászló büszkén, szabadon, — gyűjtse maga alá a népnevelés minden igaz barátját. Viruljon nyomában erkölcs, vallás, haza! Vezesse egyletünket sikerre, diadalra, dicsőségre!

Még egyszer köszönetet mondva a mélyen tisztelt egyesületi közgyűlésnek, a személyemet ért kitüntetésért; ígérve, hogy elnöki tisztemnek tőlem telhető jóakarattal, buzgósággal és odaadással igyekszem megfelelni; az angol egyházi gyűlések elnökeiről véve a kifejezést: moderatori szerepemet ezennel megkezdem, az elnöki széket elfoglalom.

Kovács Lajos,
tanítóképezdei t. m. r.

K Ö Z É L E T Ü N K.

NEKROLOG.

Osváth Imre

1807. május 23. — 1892. december 24.

A mult év folyamán politikai lapjaink a magyar református papság legidősebbjeként tüntették fel őt. — Talán az is volt. Ritka halandónak adja meg a gondviselés, hogy túlhaladjon a zsoltár-író által megjelölt határon. Néké megadta, — s e hosszú időn keresztül átvezette egy emberélet minden kigondolható fázisán. Adott neki boldog és meglegedett órákat, mikben szíve örült, de elhozta a nem-szeretem napokat is, elhozta a kínos kétségbeesésnek, a csapásoknak és szenvedéseknek, emberi erő által alig elviselhető nagyon hosszú sorát, de ezek elhordozására adott türelmet és soha egy pillanatra sem csüggedő erős kálvini hitet. Adott jeles tehetségeinek megfelelő munkakört, hol hasznára volt egyháznak, városának, egyházmegyének, s megengedte, hogy az egykor sokak boldogítására magasan álló fénylő nap, a késő estveli órákban nyugodtan tekinthetett végig a gazdag virágzó egyházon, hol áldásos sugaraival, buzgó munkásságával virágzó életet teremtett. Megáldotta őt Isten szépséggel, gazdag férferővel, s végre tehetetlen aggastyánná tévé, kit a kínzó betegség, már két évtized óta sokszor azon ponthoz vitt, a midőn életéért remegtünk. S hogy pályájának változatossága az utolsó pillanatig tartson, a legcsendesebb, a legnyugodtabb halállal vette őt magához az Úr, kin és szenvedés nélkül, mert úgy aludott el, mint midőn a lámpából kifogyván az olaj, véglobbot vet az.

Ilyennek ismertem az ő életét, pedig én ott nőttem fel az ő lábainál. Az emberi nyelvhasználat szerint mostoha fia voltam, de az ő szelid lelke, senkihez, annyival inkább hozzám, a kit szívből szeretett, nem tudott mostoha lenni. Édesebb volt sok édes apánál. Az a kegyeletteljes viszony, mely hozzá fűzött, adta kezembe a tollat most is, hogy nekrológját megírjam. Kissé szokatlan dolog, hogy az apával szemben a fiú tegye ezt, de hiszen bárki írnia is meg, egyforma volna az, a szépnek, a jónak, a nemesnek hosszú láncolata, s nekem jól esik, hogy őszinte hálám jeléül ezzel is egy koszorút tehetek frissen behantolt sírjára.

Eletrajzi adatait a következőkben jelezhetem. Született Nagy-Zerinden (Arad m.) Osváth Péter és Virágossy Erzsébet szülőktől 1807-ik év május 23-án. Gyermekéveit Sarkadon töltötte, hova szülei 4 éves korában költöztek. Gymnasiunai tanulmányait Hódmezővásárhelyen kezdte s Debreczenben folytatta, a hol 1826-ban írt alá az akadémiai törvényeknek, mint egyike azon 123-nak, kik közül 50 év múltán 19-en találtak 1876-ban, azon kedves összejövetele, mely, azt hiszem, első volt az országban a félszázados találkozóik között. Iskolái bevégezése után Tépén rektoroskodott, majd akadémiai cursuson Bécsben járt. Innen visszatérve, Debreczenben lett segédlelkész a nagynevű Budai Ézsaiás mellett. Sokszor otthon a családi körben igen sok érdekes epizódot beszélt főnökéről s annak páratlan jószágú anygali nejről. Csak néhány évvel ezelőtt mondotta egy alkalommal nekem: „fiam! megvénhedtem, de jobbszívű embert, nemesebb lelkű asszonyt, mint az én b. e. volt princípálisom és princípálisném, talán nem láttam soha. Nem hiába mondta Szoboszlai Pap István, Budainé

felett tartott beszédében: „teremtett a gondviselés időnként a női nem díszére sok nagyot és nemest, de ennél derekabbat alig valaha.“ Teljesen igazat mondott! Elmondta azt is, hogy milyen szívelyes volt a búcsú, midőn szülei unszolására oda hagyta Debreczent s Szalontára ment segédlelkésznek. — Megkönyezett a főtiszteletű asszony, — jegyezte meg, — hejh pedig, hidd meg, kevés becsülete volt akkor egy káplánnak, nem úgy, mint most. — Szalontáról hívta el a kötegyáni egyház bizalma a lelkipásztori állásra. Itt nősült meg először, nőül vevén Fónagy Erzsébetet, egy tekintélyes szalontai birtokos leányát. Házasságából több gyermekei származtak, a kik azonban felnőtt korukban elhaltak, s koporsója felett már csak egy leánya, de sok unoka, sőt dődunoka kesergett. Tizenhárom évi kötegyáni lelkészisége után Sarkadra választatott meg, s itt fejezte be pályáját, lelkészisége 56-ik, sarkadi papsága 43-ik esztendőjében. — Kevéssel Sarkadra költözése után szomorú családi bajokkal kellett megküzdeni, nejeinek elméje elhomályosodott, s mint élőhalott végezte be napjait a bécsi tébolydában. — Kiskorú gyermekei nevelése maradt reá, s ő ezt teljes odaadással teljesítette, pedig már ezen időben, nem csak családja és egyháza, de egyházmegyéje is részt kért munkásságából. Tizenhat évi özvegység után vette feleségül, előtte néhány évvel elhunyt drága jó anyámat, néhai Szikszay József berekböszörményi lelkész özvegyét.

Családi életének rövid rajza ez. De ő nem csak családjáé, hanem egy fényes egyházé, s egy jelentékeny egyházmegyéé is volt, az ezekben való szerepléséről részletesen meg kell tehát emlékezni; különben az élettrajz, mit nyújtanék, nem lenne teljes, hiányozván belőle főképen az, mi a legtöbb joggal kérhet helyet ez egyházi lap hasábjain.

A fiatal kötegyáni lelkész kezébe az egyházmegye rövid időn jegyzői tollat ad, s néhány év multán tanácsbírói székebe ülteti.

A Szoboszlai Pap István halálával megüresedett püspöki szék ideiglenes betöltője, Balog Péter, helyett, az esperesi teendők vezetését bizza reá, s midőn azt az egyházkerület püspökséggel tünteti ki, utódjául esperesnek választja meg.

Két évtizedig, 1860-tól 1880-ig vezette az egyházmegye ügyeit, s ekkor, aggkorára való hivatkozással, visszalépett attól. Mindenikönk tudja, minő teher az esperesi tisztség betöltése, s volt már egy évtizeddel ezelőtt is, mikor pedig nem volt úgy tulhalmozva irodai teendőkkel, mint van ma. A nagyszalontai egyházmegye jegyzőkönyvei beszélnek az ő lankadást nem ismerő buzgalmáról, s odaadó munkásságáról, s az egyes egyházak presbyteriumai, szeretettel teljes lelkületéről és igazságszeretetről.

Saját egyháza, a sarkadi egyház pedig oda írhatja fel nevét, hol legnagyobb jóltevőinek nevei feljegyezve vannak. Igen, mert ezen egyház, midőn ő vezetését átvette, számra volt csak nagy, de az anyagiakban épen oly szegény, mint igen sok más egyház. De ő birtokot vásároltatott vele, s a tagosítás idejében sok utánjárással kivitte, hogy azt oly előnyös helyen kapta ki az egyház, hol értéke megtízszereződött. A földesúrral való békés kiegyezést, mint sok más, ő sem tudta keresztülvinni, de annyit kivitt, hogy Gróf Almássy Kálmán a földesúr 40 ezer forint alapítványt tett egy felsőbb népiskola javára, mely 3 tanerővel 1876-ban megnyitott s azóta szépen virágzik. De az anyagiakban való erősödésre szerfelett nagy szükség is volt az egyháznak, mert a gondviselés súlyos csapásokkal látogatta meg. 1866. május

1-sőjén a város jelentékeny részével együtt elhamvadt temploma, tornya, 2 iskolája; a későbbi időben ismét egy iskola, s ő ezek helyébe újat építtetett, s olyat, a mely az egyház méltóságának teljesen megfelelő. S hogy milyen rendezett viszonyok közzé juttatta az egyházat, ecclatáns bizonyítéka annak, hogy midőn a leégett, de 1868-ban felépített templom mellé egy, — már a sarkadi nép által 3 egymás után következő alkalommal ugyanazon formára épített torony emeltetett 1880-ban, — a 11 ezer forint kiadást, a hívekre való kivetés nélkül, az egyház saját pénztárából teljesíthette.

Buzgó munkálkodását hívei részéről a legőszintébb szeretet, odaadó ragaszkodás jutalmazá. Az elaggott aggastyán elerőtlenedése idejében, mindig nagy kegyeletet tanúsított, s hálás szívvel volt iránta. Ennek adott kifejezést 50 éves papi jubileuma alkalmával, midőn őt egy díszes olajfestményben, — melyet egy müncheni magyar festő készített — megörökíté. E képet azon kérelemmel ajándékozta neki az egyház, hogy halála után legyen az az egyház tulajdona, s a presbyteriális gyűlésteremben elhelyezve, mutassa majd a buzgó lelkipásztort, mint tiszteletreméltó alakot, a késő ivadék előtt.

E képet azon pecsétgyűrűvel együtt, melylyel Kötégyánból való eltávozásával az ottani egyházköztség ajándékozta meg, nagy becsben tartotta, s mindig örömmel mondá: meg vagyok róla győződve, hogy ezek az őszinte szeretet adományai.

Életének igen sok kimagasló pontjait mellőzve, tartsa fenn emlékét e lap hasábjain a hálás fiu által, vérző szíve bús érzelmei között papirra vetett emez igénytelen nekrológ.

Elismeri velem együtt, azt hiszem, mindenki, a ki ismerte hogy ő a reá bízottakban a leghivebben forgó-lódott. Buzgó lelkipásztor, kiváló társadalmi ember, lelkes hazafi, s jó családanya hunyt el benne. Temetése karácsony másod napján a gyülekezet, a közel s távol vidékről összegyűlt lelkészek nagy részvéte mellett folyt le. A templomban Széll Kálmán esperes ur imádkozott, s Nagy Imre ugrai lelkész prédikált, s mindkettő remek munkájában a legszebben méltatta a kiszzenvedett harczost. A sírnál káplánja, Nagy Lajos vett tőle bucsút.

Nyugodjék békével a kiszzenvedett! Ezt kívánjuk mindnyájan, ezt kívánom különösen én, a ki elmondhatom: te voltál életem vezére, áldott lesz elcitem emléked!!

M.-Sziget.

Szikszay Zoltán

ev. ref. lelkész.

IRODALOM.

A **Protestáns Szemle** V. évf. 1. füzeté elég bő és változatos tartalommal jelent meg. Különösen napi érdekű *Várnai Sándor* cikke: „Adalékok az elkeresztelési vita megvilágításához.” Szakavatott fejtegetése az ide tartozó kérdéseknek, a melyre alkalmilag visszatérünk. — Nem kevésbé érdekes a minden ízében liberális gondolkozású és buzgó protestáns *Fáy Andrásról* írott cikke *Rácz Kálmánnak*, melyben őt épen, mint protestánst ismerteti. Azt követi *Pukánszky Béla* „Profetizmus lényege és jelentősége” s végül *dr. Szlávik Mátyás* „Képek Pázmány és elleneinek polemijából” című, szintén érdekes tanulmányaik. A missió-ügyi rovat alatt *Csiky Lajos* közöl belmissiói leveleket VI. melyekben a vallásos íratokat terjesztő társaságokról s ezek történetéről szól 1799-ig. A történelmi emlékek közt *Győrffy József* nyújt

adatokat a tállyai ref. egyház templomfoglalási pöréből. Azután *Szöts Farkas* közöl könyvismertetést. A füzet érdekes irodalmi szemlével végződik. E füzet bolti ára 1 frt 50 kr.

Megjelent a Kis Tükör 1. és 2. száma. Dicséretes célja felől tájékozva vagyunk. Rovatait is megfelelőeknek tartjuk: felkarol mindent, mivel közönségére, a népre hatni lehet, de megesk rajta, hogy oda nem tartozó dolgokkal is (Pauer Imre ügye-baja 1. sz. Konverzió 2. sz.) bajlódik. Túlságos naivitását sem helyeselhetjük. Népünk elég érett arra, hogy a *Jeles pápa, Lesz már arany, A király udvarában, Olasz bor, Milliók egy pohár vizért* stb. hírekhez vetett naiv megjegyzésekre nem szorul. A szerkesztőség különösen sokat ad arra, hogy lapja a nép nyelvén szóljon. Nagyon helyes elv. Alkalmazása is meglehetősen sikerült; de kár, hogy mindjárt az 1. szám vezércikkében is pórias beszéddel találkozunk. Elferdítve közöl egy közmondást, még pedig a magyar nép rovására így: sok lúd (a nemzetiségek) disznót győz; holott így szól az: farkast győz. Ez esetben az a pórias változat nincs helyén. Mint néplapnak a stílusa ellen más tekintetben is kifogásunk van, Nem óhajtjuk, hogy a Kis Tükör ily szemenszedett s a nép előtt érthetetlen idegenségek terjesztőjévé váljék, mint: a *Duna — beállt* (e h. befagyott); a ház vázát oszlopok *képezik* (e h. teszik); a fejedelmi *önkény* meg ne *merje* támadni (e h. a *fejedelem* meg ne merje t.); a halottakra ráborultak *övéik* (e h. a gyászolók v. szeretteik.) S vajjon az eldorádó magyar nevét se tudná a t. szerkesztőség? Azt hiszi, hogy közönsége is eldorádót emleget? Egyébiránt e szórványos hibáktól megválva szívesen üdvözljük a *Kis Tükört* s óhajtjuk, hogy mentől gondosabb szerkesztésben s lehető csinos kiállításban a közönség támogatását megnyerje. Előfizetési ára egész évre 2 frt. K.

Első teljes enciklopédiánk befejezéséhez egy lépéssel ismét közelebb jutottunk. Az Athenaeum Kézi Lexikonából ugyanis megjelent a 31. és 32. füzet, melyek már az S betűbe nyulnak s így újabb kezességet szolgáltatnak arra nézve, hogy 40 füzettel ezen jeles vállalat befejezést nyer, még pedig a kiszabott időre, mely f. é. április havára lett kitűzve. A kiknek ily tájékoztatóra, az ismeretek ilyen abéczérendbe szorított vezérfonalára szükségük van, — s a legműveltebbtől a legegyszerűbb emberig valamennyien érezzük e szükségletet — azok mindnyájan a Kézi Lexikon befejezését türelmetlenül várják, mert nincs nap, melyen egyik vagy másik kérdéstről felvilágosítást, adatot, tájékoztatást ne keresnénk. — A két legutóbb megjelent füzet mellékletei is különös említést érdemelnek. A 31. füzetben megkaptuk hazánk négy történelmi térképét (egyik őseink bejövetele korából, másik az Árpádház korából, a harmadik 1458-ból, a negyedik a török hódoltság idejéből.) Ugyanezen füzetben 4 fekete táblán a világ legnevezetesebb szobrászati műveinek képeit látjuk, az ujjabbkoriak közt megtaláljuk saját szobrászati remekműveinket is: a Petőfi-, Deákszobrot s az aradi Vértanúk szobrát jeles rajzokban. — A 32. füzethez Magyarország hegy- és vízrajzi térképe feltűnően szép világos nyomásban, továbbá a Szobanövények két fekete képtáblája van mellékelve. — Hazafias köteleiséget teljesítünk, midőn e kitűnő vállalatot összes olvasóink figyelmébe melegen ajánljuk. A Kézi Lexikon kapható minden könyvkereskedésben s a kiadónál (Athenaeum könyvkiadóhivatala, Budapest. Ferencziek Tere 3.) Minden füzet ára 30 kr.

Emlékkönyv. A máramaros-szigeti ev. ref. egyház 1892. szeptember 11-én tartott templom felavatási ünnepélyéről. Összeállította Szikszai Zoltán. Ára 60 kr. A befolyó tiszta jövedelem a templomépítkezési költségek fedezésére fordítatik. M.-Sziget, nyomtatott Berger Miksa könyvnyomdájában. Igen értékes füzet ez, melynek tartalma következő: A máramaros-szigeti ev. reform. egyház régibb és újabb templomának ismertetése. Szikszay Zoltántól. — Történeti rajz a m.-szigeti ó egyházzól. 1862. június 15-én. Szilágyi Istvántól. — Ezen történeti értékű s rendkívül érdekes előzmények után következik a f. évi szept. 11-én tartott templomfelavatás részleteinek leírása, s közöltetnek az azon alkalommal tartott imádságok és beszédek a következő sorrendben. — I. Megnyitó imádság. Ft. Kiss Aron püspök úrtól. — II. Egyházi beszéd. Esdrás, III. 12—13. alapján. Tabajdy Lajos szatmári lelkésztől. — III. Keresztelési beszéd. Szigethy Zoltán huszti lelkésztől. — IV. Esketési beszéd. Szikszay Zoltán máramaros-szigeti lelkésztől. — V. Urvacsorai beszéd. Zsigmond Sándor hajdu-szoboszlói lelkésztől. — VI. Bezáró imádság. Csernák Istvántól, a máramaros-ugocsa ev. ref. egyházmegye esperesétől. — Majd a templom felavatási ünnepélyen egyházakat és testületeket képviselő egyéneknek névsora. S végül az, a mi e füzetben talán a legértékesebb, a legmagasztosabb, a m.-szigeti egyházközség fáradhatatlanul buzgó lelkészenek kimutatása a templomépítési költségek fedezésére begyűlt kegyes adományokról, számszerint 12843 ft 69 krról. Ajánljuk e füzetet híveink, egyházi hatóságaink figyelmébe, anyagi pártfogásába.

Külföld.

Egy paedagogusról, a kinek szobrot emeltek.

A múlt év nyarán történt ugyan, de azért még sem olyan régen, hogy meg ne emlékezhetnénk róla. Annyival is inkább, mivel ritka, mondhatjuk csaknem példátlan eset, hogy egy egyszerű paedagogus alakját és emlékezetét ércszobor hirdesse és örökítse át a késő nemzedékre.

E nevezetes paedagogus *Kehr Károly*, előbb tanító, majd góthai tanítóképző intézeti tanár, végre halberstadti tanítóképző igazgató. Kehrt közülünk, magyarok közül is sokan ismerték, még pedig személyesen. Mikor e sorok írója 1870-ben felkereste az ódon, vastagfalú, egyemeletes zárdapületeket, mely a góthai tanítóképző intézet (Lehrerseminar, — mert a preparandia a középiskolák alsóbb osztályainak megfelelő előkészítő iskolák neve) helyiségéül szolgált: Kehr, ki az internatus felügyelő tanára volt, s egész családjával az intézetben lakott, a legnagyobb szívésséggel fogadta, kalauzolta, asztalához többször hívta s a magyar ifjakról, kik nála előzőleg megfordultak, elismerőleg nyilatkozott. — Még többen ismerik a magyarok közül Kehrt műveiből. A „Praxis der Volksschule,” melyet Környei F. „Tanító az iskolában” című művében kivonatolt, nálunk is nagy elterjedésnek örvend. Igaz ugyan, hogy a Környei könyve csak halvány képét adja az eredetinek, mert a fordító, illetőleg kivonat-készítő, minden lélektani s mélyebb paedagogiai fejtegetést és igazolást elhagyott, csak a gyakorlat szemüvegét használta, s arra törekedett, hogy könyvének a kellő alapképzettséggel nem bíró tanítók is hasznát vehessék. Ily világításban is mesteri mű a Praxis der Volksschule. — Még mesteribb Kehrnek „Religionsunterricht” című, két vastag kötetből álló munkája, melyet a Coburg-góthai nagyhercezség iskoláiban kötelezővé

tett vallástani vezérkönyvhöz készített. Bibliai alapon, igaz protestáns felfogással, széleskörű theologiai és paedagogiai ismerettel van írva e mű, melynek magyarul kiadására kísérlet tétetett ugyan, a mennyiben egy füzet megjelent belőle, de a kísérlet nem vezetett célhoz. Pedig Révész Imre is melegen ajánlotta nyelvünkre leendő átültetését.

E két művön kívül, melyeket csak azért emeltem ki a többi közül, mivel nálunk leginkább ismeretesek, egész katalogust lehetne összeállítani Kehr műveinek czimeiből. Azonban bármily nagy és termékeny író volt is Kehr, nem annyira művei, mint tanítása, nevelő munkája, emberekkel, különösen tanítványaival való komoly, de szeretettel teljes, atyai bánásmódja tették őt rendkívül nagygyá. Nagy elméleti készség és tájékozottság, párosulva finom gyakorlati érzéssel és ügyességgel jellemzik őt mint tanítót. Az elméletet a gyakorlattal összekötni, az elveket megvilágosítani, áttekinthetővé, szemlélhetővé tenni, testet és ruhát adni az elvont szabályoknak, thesiseknek és principumoknak, jobban mint ő, talán senki sem tudta. Praktikus tanácsot adni, a célhoz vezető biztos utat és módot megjelölni, feltárni, a teoriát a praxisban felmutatni: igazán mester volt. Nála a tanítás a művészi tökély magasságát érte el. S mint nevelő talán mégis nagyobb volt! Emberszerető, nemes, jó szíve, lekötelező nyájassága magához emelte tanítványait, varázserőt gyakorolt az ifjúságra úgy Góthában, mint Halberstadtban, hol mint igazgató szintén bent lakott az intézetben. Nem szigorú háziszabályok, a tekintély pressiója vagy rabszolgai kényszer tartották fenn a rendet és fegyelmet, hanem a felügyelő példája, egyéniségének kiváló szép és jó tulajdonai. Az ifjuság ezen igaz barátja szabad mozgást, szabadságot engedett a legszélsőbb határig; de minden lépést figyelemmel kísért, a legcsekélyebb hibát észrevelte, s atyai, nyájasan intó szava soha el nem késett, mindig a kellő időben érvényesült. Mint mondják, Halberstadtban igazi, nyájias otthont alakított a növendék tanító ifjuságnak. Saját elvei szerint rendezte be Poroszország ezen elsőrangú intézetét, melynek látogatására nemcsak Németország minden részéből, de Orosz, Svéd, Dán, Francia, Spanyolországból, Hollandiából, sőt Amerikából is tömegesen járnak.

Kehr Károly 1830-ban született, s 1889-ben halt meg. Hogy mennyire él e nagy ember a német tanítóság szívében, bizonyosság rá, miszerint elég volt két év, s ércszoborba van öntve alakja. Tanítványaira való nevelő hatása, a szív húrjait is rezgésbe hozó finom paedagogiai tapintata, s az ezek által felkeltett és táplált tisztelet, szeretet és hála nem elégedett meg elveinek követésével, eszméinek szétterjesztésével; hanem oly erős, annyira hatalmas volt, hogy az egyszerű paedagogusnak ércszobrot emelt.

Halberstadt sétaterén áll ez a szobor, szemben a tanítóképző intézettel. Álló alakban, egyszerű polgári öltözetben ábrázolja Kehrt, Seffner lipcsei szobrász mintázata után. A szobor leleplezése méltó fényvel és ünnepélyességgel ment végbe 1892. évi június 9-én, a város és vidék intelligentiája, tisztikara, a városi és vidéki tanítóság stb. jelenlétében.

E rövid ismertetésből is kitűnik, hogy Kehr Károlynak nemcsak élete, írói, tanító, s különösen nevelő hatása és működése, hanem még az emléke iránti hála és kegyelet is felettébb tanulságos. — Ércszobor egy paedagogusnak! — Gyerünk haza Halberstadtból! . . .

Kovács Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A debreczeni főiskola tanárkara** elhatározta legközelebb tartott közös gyűlésében, hogy a tanuló ifjuság hazafias érületének ápolása és fejlesztése s a nemzeti eszmék és becses hagyományok iránt való érdeklődés és tisztelet ébrentartása céljából márczius 15-ik napját állandó iskolai ünnepnappá teszi. Az indítvány e tárgyban még a múlt iskolai évben tétetett meg, a mikor ahhoz a tanárkar egyértelműleg hozzájárulván, a kivétel előkészítése végett bizottságot küldött ki. E bizottság javaslata alapján az ünnepély programjára nézve, most egyelőre a következő megállapodások történtek: az ünnepély a főiskolai oratoriumban az összes tanárkar és a főisk. ifjuság által az érdeklődő városi művelt közönség remélhető részvételével fog megtartatni, a midőn az illetékes hittanár alkalmi imája után a tanárkar egyik felkért tagja könnyebb és az ifjuságra nézve tanulságos modorban beszédet mond ama nevezetes időszak jelentőségéről, most egyik, majd másik oldalról méltatva azt különösebben. Aztán egy ifjú alkalmi ódát szaval, közben hazafias darabokat ad elő az énekkar. Az ünnepi beszédet legközelebbi alkalommal Joó István t.-képezdei igazgató fogja tartani.

— **A képviselőház közoktatásügyi bizottságában** a kormány részéről a jogakadémiákat illetőleg érdekes nyilatkozatok történtek. Csáky gróf közokt. miniszter kijelentette, hogy a jogakadémiákat kis egyetemekké kívánná fejleszteni, de csak a kolozsvári egyetem kiépítése után. Egyik bizottsági tagnak nézetére vonatkozólag, hogy helyesebb volna 2—3 jó akadémiát fentartani, a kormány részéről az a vélemény nyilvánított, hogy az új államvizsgálati rendszerrel a gyöngébb jogakadémiák meg fognak szünni. Csáky miniszter még azt a figyelmet érdemlő szándékát is elárulta, hogy a tanulmányi alaptól fentartott akadémiák egyikét állami kezelésbe akarja venni, mert a tanulmányi alap a költségeket nem bírja, s ezzel óhajtja mintegy megkezdeni az akadémiák fejlesztését is. Bizonyára ideje volna debreczeni jogakadémiánk érdekeit is komoly figyelemre méltatni, a mely 160-at meghaladó hallgatói létszámával messze túlszárnyal ma minden más hazai jogakadémiát, és a melyet a kedvező körülmények böles felhasználásával könnyen lehetett volna, sőt talán még most is lehetne a kolozsvári egyetem jogi fakultásával egyenlő színvonalra emelni.

— **A Magy. Prot. Irod. Társaság elnöke és titkára** nagy fontosságú felhívást intézett a Társaság tagjaihoz, melyben végig tekintve a hét évi működésén, meglepéssel konstatálja az elért szellemi és anyagi gyarapodást. Azonban rá mutatván a még érezhető hiányokra, azoknak elhárítására javaslatokkal lép elő. *Akadály* a választmány szervezete, s javasolja, hogy bízzák meg a választmány fővárosi tagjait az ügykezeléssel, vagy tegyék lehetővé a vidékiek részvételét az útiköltség fedezésével. Alakítsanak a vidéki vál. tagok lakóhelyein az érdeklődők bevonásával *fiókegyleteket*, melyek a központi választmánynak éltető organumai volnának a hazában. A „társasági jelleg“ érvényesítésére rendezzenek be protestáns „*Otthon*“, a *Szemlét* alakítsák át havi folyóirattá, s abba vegyék fel az eddig felőlt tárgyakon kívül a nagyobb egyházpolitikai, kormányzati és társadalmi kérdések fejtegetését is, sőt külföldi népszerűbb, de tudományos theologiai sat. műveket is. *A népies iratok* elindítása immár elodázhatlan szükség, s az e téren próbálkozott törekvés részesüljön a Társaság támogatásá-

ban. E javaslatnak magán úton s a heti sajtó útján való megbeszélését is kéri a felhívók. Végül rámutatnak azon jelenségre, mely kedvetlenül érint minket is. Értjük alatta a sok hátrálékot. Nyolcz-tíz ezer forintos budgetnél — mondja a felhívás, — 3000 frt hátrálék rendkívüli nagy összeg. Ezért nemcsak a hátrálék befizetését kéri, de egyúttal buzdítják a tagokat, hogy személyes összekötéseiket használják fel arra, hogy ügyünknek minél többeket nyerjenek meg. Kívánatos, hogy e buzgó felhívást minél többen *halljuk és értsük* meg!

— **A sárospataki főiskola** a múlt század végén s e század elején, egészen 1829-ben történt haláláig ott működött országoshírű jogtudós, *Kövy Sándor* emlékére ez év folyamán ünnepélyt készül rendezni, a mi kétségkívül teljesen méltánylandó törekvés. A nagy jogtudós sírhelyét a feledés homálya borítja; munkáin és hagyományos hírnevén kívül egy alapítvány és egy állítólag hű arczkép tartja még fenn a nagy férfiú emlékezetét Sárospatakon. Érdekesnek tartjuk megemlíteni, hogy a debreczeni főiskola könyvtárának képgyűjteményében Kövynek két arczképe őriztetik. Az egyik olajfestésű mellkép aranyozott keretben, festette Stadler A. 1855. A másik kisebb kép, írónnal rajzolva, Szathmáry Király Józseftől származik.

— **A tiszántúli ref. egyházkerület** egyik legkiválóbb gimnáziumában egy teljesen elvadult 7. o. tanuló a tanóra folyamán az intézet egyik igen jónevű s szelid lelkületű tanárát, a legbotrányosabb módon tetteleg bántalmazta. E tanintézetünk ismert jó szelleme s buzgó és tapintatos igazgatója és a tanárkar bizonyára megtették a szükséges lépéseket arra nézve, hogy egy felnőtt ifjú e menthetlen brutalitása az összes hazai tanintézetekből való kizárással büntetessék; mert az illető ifjú e tette által képtelennek és érdemetlennek bizonyította magát arra, hogy a magyar intelligencia körében csak valaha is helyet foglalhasson.

— **Széll Farkas**, debreczeni kir. táblai tanácselnök úrtól, a ki nemcsak kiváló jogtudós, hanem hazánk s közelebről protestáns egyházunk történetének is egyik kiváló irodalmi munkása s egyúttal szenvedélyes adatgyűjtő, szíves ígéretet nyertünk arra nézve, hogy egyháztörténeti vonatkozású adatokat fog közlés végett lapunk számára átengedni. E tekintetben *Géresi Kálmán* főiskolai könyvtárnok úr is felajánlotta saját készletét s szíves közreműködését. E célra lapunkban, a mennyire lehetséges, külön rovatot fogunk fentartani, azon meggyőződésben, hogy egyházunk történetének sok homályban lévő kérdése nyerhet ez úton megvilágosítást.

— **Hidassy Kornél** szombathelyi r. kath. püspök, kissé megirigyelvén „György püspök“ dicsőségét, főpásztori levelében szintén keserű panaszokra fakad, mondván: „*gonosz napokat élünk, ádáz viharok ostromolják Jézus Krisztus szentegyházát, istentelen emberek pokoli terveket szőnek ellene.*“ Persze, az egyedül idvezítő egyházat érti a „szelid“ lelkű főpap; és akkor igaza van; csak hogy azok a „pokoli tervek“ nem kívülről, hanem belülről keletkeznek.

— **Dr. Blaikie köszönő levele Debreczenbe.** F. évi első számunkban irtunk Dr. Blaikie, edinburghi új kollégiumi theologiai tanár ötvenéves lelkészkedésének mult decz. hó 20-án tartott jubileumáról. Debreczenből is üdvözlöttük őt néhányan ismerősei, tisztelői közül s közös üdvözlő levelünkre Balogh F. tanártársunkhoz 1892. decz. 27-én a következő köszönő levelet küldte: „Kedves Balogh tanár úr! Nyilvánosan már megköszöntem önnek és magyarországi többi barátainak azon üdvözlő levelet, melyet jubileumom alkalmára szivesek

voltak hozzám intézni, de mert a lapok beszédemnek azon részét nem közölték, e levélben óhajtom kifejezni legszívesebb köszönetemet jóságáért, mely annál becsebb reám nézve, mert olyan régi és kedves baráttól jó. Mindig hálás érzélemmel gondoltam a Gondviselés azon munkáira, melyek először hoztak engemet érintkezésbe a magyar egyházzal, és sohasem szűnöm meg mély érdeklődéssel viseltetni ez iránt s imádkozni Istenhez, hogy öntse ki Szentlelkét ez egyház minden lelkészére és összes híveire. . . . Én már túl vagyok a hetven év határán, de még nem nagyon érzem erőim gyöngülését, de nem gondolnám, hogy, ha jól érezném is különben magamat, munkában maradjak egy vagy két évnél tovább. Remélem, hogy önnek minden munkáját siker koronázza. A legjobb kívánatokkal mindig öné. W. Garden Blaikie."

— **Lelkészcseréltetés.** A n.-bányai egyházmegyében levő n.-hodosi lelkészi állomásra Lugossy Dániel helyére egyhangulag *Kovács Zsigmond* n.-bányai segédlelkész választotta meg. Üdvözljük az immár csöndes révpartra jutott ifjú Timótheust, s kívánjuk reá és folytatandó munkájára Istennek bőséges áldását.

— **A m.-szigeti ev. ref. egyház** f. hó 8-án tartotta közgyűlését. *Szikszay* Zoltán lelkész és *Szölössy* Antal főgondnok elnökölték. Bejelentették, hogy a templom-építés 37 ezer forintba került. Szikszainak, ki a közadakozás körül sokat fáradozott, köszönet szavaztatott. A ref. lyceum és a templom között átjáró nyitattik, olyan képen, mint Debreczenben van. A lelkészfizetés 200 frttal emeltetett. A református hívek száma ez évben elérte a 2000-et. A hitbuzgó elnökség éljenzésével ért véget a szép gyűlés.

— **Kisujszállás.** Egyházi *népmozgalmi* adat 1892. évről: Született 211 fi, 168 nő = 397; élve született 366, halva 31; törvényes 193 fi, 168 nő = 361; törvénytelen 36. Esküdtött 120 tiszta, 4 vegyes = 124 pár. Meghalt 152 fi, 186 nő = 338. Szaporulat 59. — A múlt évben 52 árva tanulót ruházott fel az egyház alkalmas öltönyökkel 420 forint értékben. A tandíjmentesek ezen felül ingyen kapnak könyveket a könyvtárból. — Az egyház aranykönyvébe bejegyeztetett s közhírré tétetett önkéntes adomány egyházi, iskolai célokra, árvaiskolások számára 200 frton felül és egy 300 forint értékű könyvtár, melyet Szabó Imre elhunyt tanár testvére ajándékozott a könyvtárnak. (K. H. L.)

— **Orgona-beállítás Jákó-Hodoson.** Kicsiny egyházunkban ritka szép ünnepély folyt le újév első napján a j.-hodosi templomban, a mikor egyéb alkalommal is szűknek bizonyult templomunk zsúfolásig megtölt áhítatos hívekkel, hogy az Isten dicsőségére buzgó imádságban avassák fel újonnan készült orgonájukat. Növelte a közörmőt, hogy daczára a nagy hóesésnek, a nap későbbi óráiban is számosan érkeztek a vidékről az orgona megtekintésére, az este rendezett társas estélyre. Nem hagyhatjuk köszönet nélkül azoknak szíves részvételét, kik más felekezet hívei közül együtt éreztek velünk e napon, megtisztelték látogatásukkal, mint p. o. tek. *Kékus István* főszolgabíró, *Tóth Mihály* földbirtokos. *Kepes Nándor* urak, kik anyagilag is hozzájárultak örömeink emeléséhez, úgy hogy ez este jövedelme 72 forintra emelkedett. Az orgona néhai *Sipos Mihály* földművesgazda 400 forintnyi hagyományából s annak kamataiból készült, s *Dangl A.* fia aradi orgonakészítő által esinosan, kellemesen hangolva állíttatott fel a karácsony ünnepére, s ez alkalommal is az örvendező lakosság mintegy 30 forint összeget rakott össze a felállítás költségeire. Az orgona, — melyet kisebb egyházak

mintául vehetnek, — 6 változatból áll pedállal, — 720 forintba került s dicséri mesterét; azért e helyen is melegen merem őt ajánlani azok figyelmébe, kik orgona-beállításon fáradoznak. *Lévai Mihály.*

— **Adományok néhai Révész Bálint püspök szellemi emlékére.** A *szatmári* egyházmegyéből: Angyalos 20 kr., Atya 1 frt, Borzova 33 kr., Botpalád 2 frt 50 kr., Csahólcz (nem történt gyűjtés), Császló 1 frt 25 kr., Cseke 2 frt, Csenger 2 frt, Csengerbagos 1 frt, Csenger-Ujfalu 1 frt, Csécse 1 frt, Czégény-Dányád 40 kr., Darah 50 kr., Darnó 55 kr. Fehér-Gyarmat 1 frt, Fülesd 70 kr., Fülöpös 10 kr., Fülöpös-Daróc 13 kr., Gacsály 1 frt, Györgytelek 1 frt 50 kr., Gyügye 50 kr., Hérmánszeg 33 kr., Istvándi 70 kr., Keér 2 frt, Keér-Semjén 1 frt 50 kr., Kis-Ar 2 frt, Kocsord 1 frt, Kis-Namény 1 frt 50 kr., Kis-Szekeres (nem adakozott), Komlód-Tótfalu 1 frt 25 kr., Kölcse 56 kr., Kömörő 75 kr., Matolcs 1 frt, Majtis 1 frt, Mánd 46 kr., Milota 60 kr., Nagy-Ar 1 frt, Nagy-Gécz 1 frt 50 kr., Nagy-Szekeres 33 kr., Nábrád 1 frt, Óvári 50 kr., Ökörítő 49 kr., Panyola 4 frt, Penyige 75 kr., Porcsalma 1 frt 50 kr., Pusztá-Daróc 60 kr., Rápolt 50 kr., Ricze 80 kr., Sályi 20 kr., Sima 10 kr., Sonkád 1 frt, Szamos-Becs 1 frt, Szamos-Dob 60 kr., Szamos-Ujlak 1 frt 7 kr., Szatmár 40 frt, Szatmár-Németi 11 frt 44 kr., Tatárfalva 40 kr., Tisza-Becs 1 frt 50 kr., Tisza-Köröd 60 kr., Tunyog 1 frt, Tyukod 2 frt, Zsarolyán 1 frt, Jánk 45 kr., Vámos-Oroszi 2 frt, Vetés 5 frt, Géberjén 90 kr. Teljes összeg 116 frt 54 kr. Szarka Boldizsár szatmári ev. ref. esperes. — *A bihari* ev. ref. egyházmegyéből: M.-Keresztes 10 frt 76 kr., Sentjános 1 frt, N.-Várd 14 frt 43 kr., N.-Kereki 2 frt, Furta 2 frt 50 kr., Szalárd 1 frt, Zsáka 1 frt, Pelbárthida 1 frt, Élesd 5 frt, H.-Közpályi 1 frt, N.-Szántó 1 frt 40 kr., Darvas 1 frt, Bojt 4 frt, M.-Telegd 5 frt 45 kr. Összesen 51 frt 54 kr. (Folyt. köv.)

TARTALOM-JEGYZÉK: Főpapok harca. Dr. Bartha Béla. — Quid nunc? Segesváry József. — Tanügy: Tanügyi tervezetek. Dr. Öreg János. — Elnöki beszéd. Kovács Lajos. — Közéletünk: Nekrológ. Szikszay Zoltán. — Irodalom. — Külföld. — Különlélek. — Hirdetés.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

Alólirottnál megrendelhetők:

Hit, remény és szeretet könyve

az élet kedvező és kedvezőtlen napjaira.

IMÁDSÁGOK ÉS ELMÉLKEDÉSEK

a magyar protestáns nép számára **Csiky Lajos** debreczeni evang. ref. hittanártól. Harmadik, javított kiadás.

Ára: diszkötésben 1 frt,

finom bőrkötésben aranyozott tokkal 2 forint.

GYERMEKLANT

Vallásos énekek gyűjteménye, különösen vasárnapi iskolai használatra

összeállította: **Farkas Sándor** ev. ref. h. lelkész.

Második kiadás. — Ára 35 kr.

Gladishefsky Károly lelkész

Alkotmány-utca 15. szám. B u d a p e s t.